

Jasiuk, Jerzy

Rok Muzeów i Zabytków Techniki

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 11/4, 415-417

1966

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Problematykę konferencji ograniczono do trzech podstawowych zagadnień: urbanistyki, architektury zabytkowej i przemysłu. Zagadnienia te zostały omówione w trzech referatach: *Materiały kartograficzne do dziejów pomiarów i planowania Warszawy (urbanistyczne, architektoniczne i przemysłowe) od czasów najdawniejszych do 1918 r. w zasobie Archiwum Głównego Akt Dawnych* (dr Daniela Kosacka, AGAD); *Dokumentacja techniczna do urbanistyki i architektury zabytkowej Warszawy w latach 1918—1965* (mgr Jadwiga Szymańska-Pętała, Archiwum Państwowe m. st. Warszawy i województwa Warszawskiego); *Dokumentacja projektowo-kosztorysowa odbudowy i rozbudowy przemysłu warszawskiego z lat 1944—1965* (mgr Olimpia Staroń, Archiwum Akt Nowych). Szczegółowa analiza stanu faktycznego dokonana przez referentki ukazała ogromne braki w zakresie materiałów dokumentacyjnych dotyczących stolicy. Głównym wnioskiem, zmierzającym do częściowego chociaż uzupełnienia istniejących braków, był apel o podjęcie akcji scalania materiałów zastępczych lub uzupełniających nie tylko w skali krajowej, ale i międzynarodowej. Nie lepiej wygląda sytuacja w zakresie dokumentacji z pierwszych lat powojennych, przy czym główną przyczyną jej niszczenia był brak zrozumienia dla jej historycznej wartości. Innego rodzaju trudności nasuwają materiały z lat pięćdziesiątych i późniejsze; ich masowość stwarza konieczność wnikliwej selekcji i oceny, której dokonać można tylko przy współudziale wszystkich zainteresowanych.

Po referatach wywiązała się ożywiona dyskusja, w której głos zabierali przede wszystkim historycy techniki, urbaniści i architekci. Z wszystkich wypowiedzi przebiegało poruszenie przedstawionym w referatach stanem materiałów, a wielu dyskutantów zgłaszało konkretne wnioski mające na celu poprawę sytuacji. Z najciekawszych wymienić można następujące: scentralizowane przechowywanie materiałów kartograficznych i technicznych; powołanie „resortowych organów opiekuńczych”, których zadaniem byłaby współpraca z archiwami w zakresie zabezpieczania cennych archiwaliów; opracowanie i opublikowanie zbioru planów Warszawy.

Wyniki konferencji podsumowała dr Maria Bielińska, zastępca naczelnego dyrektora archiwów państwowych, stwierdzając konieczność wydania przepisów prawnych, które nakładałyby na instytucje będące twórcami omawianych materiałów obowiązek ich racjonalnego przechowywania i archiwalnej kwalifikacji. Poinformowała ona również zebranych, że w druku znajduje się część pierwsza *Katalogu planów Warszawy od czasów najdawniejszych do r. 1795*.

Olimpia Staroń

ROK MUZEÓW I ZABYTKÓW TECHNIKI

Realizując uchwały konferencji *Zabytki i tradycje techniki w Tysiąclecie Państwa Polskiego*, która odbyła się w Warszawie w listopadzie 1964 r.¹, Ministerstwo Kultury i Sztuki ogłosiło rok 1965 — *Rokiem Muzeów i Zabytków Techniki*.

Decyzja ta była przejawem dążenia do rozwoju muzealnictwa technicznego oraz intensyfikacji ochrony zabytków techniki w Polsce. Jak wiadomo bowiem, stan tej dziedziny muzealnictwa i ochrony zabytków nie jest zadowolający, zwłaszcza na tle innych osiągnięć naszej kultury. Ogłoszenie Roku miało więc na celu wskazanie głównego kierunku działalności zainteresowanych instytucji i organów administracji państwowej oraz popularyzację tego kierunku wśród społeczeństwa, a przede wszystkim wśród środowisk technicznych.

¹ Por. sprawozdanie z tej konferencji w nrze 3/1965 „Kwartalnika” s. 470.

Program *Roku Muzeów i Zabytków Techniki* poza ogólnymi zaleceniami przewidywał szereg imprez, zarówno o charakterze centralnym, jak i organizowanych przez poszczególne środowiska regionalne i zawodowe. Niektóre planowane imprezy i akcje miały charakter długofalowy, niemożliwy do zrealizowania w okresie 12 miesięcy, od razu więc założono, że będą one kontynuowane w następnych latach. Odpowiadało to zasadniczej intencji inicjatorów *Roku*, którzy pragnęli, aby w czasie jego trwania zapoczątkować możliwie szybką i skuteczną poprawę stanu ochrony zabytków techniki oraz odpowiedni rozwój muzealnictwa technicznego.

Planowany program *Roku* został prawie całkowicie zrealizowany i to zarówno w zakresie osiągnięcia głównych celów, jak i organizacji przewidzianych imprez. Przede wszystkim sprawy ochrony zabytków techniki i muzealnictwa technicznego wyszły wyraźnie poza kręgi profesjonalnie nimi zainteresowane. W coraz większym stopniu dał się zauważyć w akcjach konserwatorskich i w popularyzacji zabytków techniki udział świata technicznego. Przykładem może tu być inicjatywa Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Przemysłu Hutniczego w zakresie objęcia przez wielkie huty patronatu nad najcenniejszymi zabytkami Zagłębia Staropolskiego². Podobne inicjatywy powstały również w przemyśle papierniczym i przemyśle spożywczym.

Imprezy *Roku* przyczyniły się też do wzrostu ogólnego zainteresowania zabytkami techniki ze strony społeczeństwa, do zrozumienia ich wartości jako dokumentów kultury narodowej. Zjawisko to uwidoczniło się m.in. w postaci rosnącej liczby sygnałów i alarmów wskazujących na pozbawione opieki zabytki.

Oficjalne rozpoczęcie *Roku* stanowiła uroczystość otwarcia wystawy *Zabytki i tradycje techniki polskiej*, która odbyła się w Muzeum Techniki w Warszawie w maju 1965 r.³. Wystawa ta, niezależnie od wartości popularyzatorskiej, stała się czynnikiem dopingującym poszczególne środowiska regionalne i zawodowe do udziału w obchodach *Roku*.

1 sierpnia 1965 r. otwarta została nowa ekspozycja w Muzeum Starożytnego Hutnictwa w Słupi Nowej⁴, a 20 grudnia z okazji jubileuszu 10-lecia Muzeum Techniki NOT⁵, który zaliczono również do imprez *Roku*, udostępniono małą ekspozycję prezentującą dorobek tej placówki.

Bardzo interesującą i wartościową wystawę zorganizowało Muzeum Historii Włókiennictwa w Łodzi. Wystawa ta, nazwana *Włókiennictwo wczoraj i dziś* zilustrowała historyczny rozwój techniki w poszczególnych dziedzinach tego przemysłu, takich jak przedziałnictwo, tkactwo, dziewiarstwo. Obraz historyczny został zestawiony z przykładami współczesnej techniki włókienniczej, trzeba przy tym podkreślić, że w większości pokazano maszyny i urządzenia produkcji krajowej. Otwarcie wystawy odbyło się 18 stycznia 1966 r., a więc już poza chronologicznymi granicami *Roku*, co jednak spowodowane było wyłącznie przyczynami organizacyjnymi.

W Gdańsku i Gdyni w listopadzie 1965 r. odbyła się konferencja poświęcona muzealnictwu morskemu, połączona z otwarciem nowej ekspozycji w gdańskim Muzeum Morskim⁶.

Ważną akcją w programie *Roku* podjęło Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze. Akcja ta miała na celu rozwinięcie społecznej opieki nad zabytkami techniki. W kilku województwach osiągnięto w tej dziedzinie wyniki godne uwagi. Tak np. w województwie kieleckim zarejestrowano 14 społecznych opiekunów, a w województwie wrocławskim nawiązana została współpraca między Okrę-

² Por. poniżej sprawozdanie z tej akcji.

³ Por. sprawozdanie z tej wystawy w nrze 4/1965 „Kwartalnika”, s. 671.

⁴ Por. sprawozdanie w nrze 4/1965 „Kwartalnika”, s. 670.

⁵ Por. sprawozdanie w nrze 1—2/1966 „Kwartalnika”, s. 185.

⁶ Por. sprawozdanie z tej konferencji w nrze 1—2/1966 „Kwartalnika”, s. 185.

gową Komisją Opieki nad Zabytkami PTTK a Wojewódzkim Komitetem Porozumiewawczym NOT w sprawie powoływania tzw. opiekunów zbiorowych, którymi mogą być zakłady pracy lub koła stowarzyszeń naukowo-technicznych NOT.

Podobna współpraca powstała w województwach: katowickim i kieleckim przy rejestracji zabytków techniki⁷. Przy Wojewódzkich Komitetach Porozumiewawczych NOT powołano tam komisje robocze z udziałem przedstawicieli PTTK oraz środowisk konserwatorskich i naukowych. Akcja rejestracji zabytków techniki należała do tych imprez Roku, które zaplanowano na dłuższy okres czasu. Doświadczenia uzyskane bowiem we wspomnianych wyżej województwach zostaną z kolei wykorzystane przy przeprowadzaniu akcji na pozostałym terenie kraju.

W sumie Rok Muzeów i Zabytków Techniki spowodował skupienie uwagi na tych instytucjach i obiektach, wskazał na ich potrzeby i możliwości większego wykorzystania społecznego. Dalej rozszerzył aktywność współpracowników, stał się okazją dla imprez popularyzujących nasze tradycje techniczne, zapoczątkował wreszcie ważne akcje zmierzające do intensyfikacji ochrony zabytków techniki i rozwoju muzealnictwa technicznego.

Nie udało się natomiast w ciągu trwania Roku stworzyć jednolitych ram organizacyjnych dla ochrony zabytków techniki i muzealnictwa technicznego, ściślej: powołać instancję koordynującą poczynania w tym zakresie, której powołanie postulowali uczestnicy konferencji *Zabytki i tradycje techniki w Tysiąclecie Państwa Polskiego*. Opracowano jedynie projekt utworzenia tego rodzaju organu przy Komitecie Nauki i Techniki. Ponieważ potrzeby stają się coraz bardziej naglące, można mieć nadzieję, że projekt znajdzie się niedługo w stadium realizacji.

Jerzy Jasiuk

PATRONAT HUTNICTWA NAD ZABYTKAMI TECHNIKI

Na jesieni 1965 r. z inicjatywy Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Przemysłu Hutniczego kilka wielkich hut postanowiło roztoczyć patronat nad najcenniejszymi zabytkami techniki metalurgicznej w Zagłębiu Staropolskim. Zakłady podejmujące tego rodzaju zobowiązanie miały na celu z jednej strony dopomożenie w pracach związanych z odbudową i konserwacją zabytków, a z drugiej — zbliżenie do swoich załóg historycznych tradycji naszego hutnictwa.

Po paromiesięcznych przygotowaniach, obejmujących przede wszystkim ustalenie zakresu prac podejmowanych przez poszczególne huty, na wiosnę i latem br. rozpoczęto realizację zobowiązań. Zapoczątkowały ją: Huta Warszawa oraz Huta im. B. Bieruta w Częstochowie. Pierwszy z tych zakładów objął patronat nad dawną walcownią i pudlingarnią w Sielpi (obecnie siedziba Muzeum Zagłębia Staropolskiego, które jest oddziałem Muzeum Techniki w Warszawie), drugi — nad ruinami huty w Samsonowie.

Prace przewidziane programem na rok 1966 zostały w obu zabytkach wykonane, w Sielpi np. odgruzowano i przygotowano do odbudowy ruiny dawnej suszarni drewna, a w Samsonowie uporządkowano otoczenie wielkiego pieca. Prace te były wykonywane jako wkład społeczny załogi zakładów sprawujących patronat. Organizacją akcji zajmowały się koła zakładowe Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Przemysłu Hutniczego.

Patronaty zakładów hutniczych nad zabytkami techniki nie mają charakteru akcji jednorazowej, ograniczonej oznaczonym okresem czasu. Dotychczasowe wyniki są więc początkiem realizacji tego zobowiązania, przy czym do wyników tych trzeba również zaliczyć pozytywny oddźwięk, z jakim patronat spotkał się wśród

⁷ Por. sprawozdanie z tej akcji w nrze 1—2/1966 „Kwartalnika”, s. 184.